

Κεφάλαιο πρώτο

Οι πυροβολισμοί σταμάτησαν τα ξημερώματα. Με τα μάτια ορθάνοιχτα μες στο σκοτάδι άκουγε όλη τη νύχτα η Νεφέλη. Ριπές από αυτόματα, ύστερα εκείνα τα όπλα τα παλιακά, χρονών όπλα που 'χε δει να κρατάνε οι αντάρτες. Μετά πολυβόλα. Τι ήθελαν μέσα στη νύχτα τα πολυβόλα; Αυτά ακούγονταν την αυγή. Σχεδόν κάθε αυγή απ' τη μεριά του νεκροταφείου...

Η Νεφέλη είχε ανατριχιάσει μες στο σκοτάδι. Πάντα ανατρίχιαζε όταν το σκέφτονταν αυτό, γιατί το 'χε δει. Ήξερε τι γίνονταν κάθε αυγή πλάι στη μάντρα του νεκροταφείου, πέρα απ' το μεγάλο στρατόπεδο. Στρατόπεδο και νεκροταφείο... Δεμένα μαζί. Τέσσερα χρόνια τώρα...

Το Λινάκι είχε τυλίξει τα χεράκια του σφιχτά, πολύ σφιχτά γύρω απ' το λαιμό της.

— Πολεμάνε; τη ρώτησε. Τα χεράκια του ήταν παγωμένα.

Τράβηξε την αδερφή της πιο κοντά, κάτω απ' τις παλιές κουβέρτες, αυτές που απόμειναν απ' το ξεπούλημα του σπιτιού. Τέσσερα χρόνια πόλεμος και Κατοχή και ξεπούλημα. Το κορμάκι της μικρής ήτανε μια σταλιά, κρύφτηκε ολότελα στην αγκαλιά της.

— Λες να φεύγουν; τη ρώτησε το Λινάκι πάλι.

— Ναι, σώρα, φεύγουν!

Ένωθε παγωμένα και τα δικά της χέρια. Αν ήταν τουλάχιστον μαζί τους η μαμά... Μα η μαμά είχε φύγει λίγο πριν το σούρουπο. Κάποιος της φώναξε πως στην άλλη άκρια της πόλης ο κόσμος έσπασε τις πόρτες απ' τις στρατιωτικές αποθήκες, έπαιρνε ο καθένας ό,τι έβρισκε, κι η μαμά είχε φύγει τρεχάτη και φυσικά πήρε την αδερφή της, τη Μαρίνα, μαζί.

Δε γίνονταν μάχες εκείνη την ώρα. Μονάχα μια φασαρία βουβή, μια αναστάτωση που δεν την έβλεπες, δεν την άκουγες, την ένωθες μονάχα στον κόσμο που σκυφτός έτρεχε. Έτσι πήγαινε ο κόσμος σ' ολόκληρη την Κατοχή, σκυφτός, μα σήμερα το 'νωθες πως είχε κάτι αλλιώτικο αυτό το τρέξιμο. Όχι, δεν πολεμούσαν ακόμα εκείνη την ώρα, αλλά και να πολεμούσαν, πάλι θα 'φευγε η μαμά, είχε κάνει πολύ πιο επικίνδυνα πράγματα για να μην πεθάνουν απ' την πείνα όλο αυτό τον καιρό, ποτέ της δεν κατάλαβε τι ακριβώς φόβιζε και τι δε φόβιζε τη μαμά η Νεφέλη.

— Τη μικρή και τα μάτια σου! της είχε πει.

Κάποτε, ήταν εκείνη η μικρή. Κάποτε, πριν εκατό, πριν χίλια χρόνια. Στη φωτογραφία που είχαν στη σάλα πάνω στον μπουφέ. Φορούσε ένα κάτασπρο φόρεμα, όλο δαντέλες και φιόγκους. Ο μπαμπάς κι η μαμά την είχαν βάλει ανάμεσά τους και χαμογελούσαν στο φωτογράφο. Γελούσαν σχεδόν, σαν να τους έλεγε κάτι αστείο.

Έτσι τον θυμόταν πάντα η Νεφέλη τον μπαμπά. Γελαστό. Ακόμα και σ' εκείνο το φριχτό ξύλινο κουτί, που βάζουν τους ανθρώπους όταν πεθαίνουν, πάλι γελαστός τής

φαίνονταν. Σαν να μην ήθελε να την τρομάξει. Σαν να το 'ξερε ο μπαμπάς πόσο πολύ τους φοβόταν η Νεφέλη τους πεθαμένους.

Το Λινάκι δεν ήταν στη φωτογραφία. Ήταν στην κοιλιά της μαμάς, ένα μικρό στρογγυλό λοφάκι κάτω απ' το λουλουδάτο της φόρεμα. Η μαμά δεν είχε ξαναφορέσει λουλουδάτο φόρεμα από τότε. Μονάχα μαύρα. Δεν πρόλαβε να τα βγάλει. Την πρόλαβαν ο πόλεμος κι η Κατοχή. Κι εκείνη, τη Νεφέλη, την πρόλαβε ο πόλεμος, πριν μαλακώσει ο πόνος απ' την απουσία του μπαμπά της, πριν φορέσει άσπρο φουστάνι με δαντέλες ξανά, πριν μπορέσει ξανά να χαμογελάσει. Πολλές φορές αναρωτιόταν αν ήταν δυνατόν να χαμογελάσει τώρα πια, με τόσους ανθρώπους που 'χε δει όλο αυτό τον καιρό να πεθαίνουν τριγύρω. Κι ας έλεγε η Μαρίνα πως όταν περνάει το κακό, όλα ξεχνιούνται.

— Λες να φεύγουν; την είχε ρωτήσει το Λινάκι και το πρωί.

— Ναι, φεύγουν! Σίγουρα φεύγουν!

Ακόμα κι αν δεν της το 'χε ψιθυρίσει θριαμβευτικά η Αγγελική, πάλι θα το 'ξερε η Νεφέλη. Η «μούρη» είχε τρεις ολόκληρες μέρες να φανεί. Δεν μπορεί να 'ταν τα πράγματα όπως πριν και να 'χε εξαφανιστεί έτσι η «μούρη», με τη μαύρη στολή και τις γυαλιστερές μποτάρες, που τυραννούσαν τόσα χρόνια τα πλακάκια της καλής τους της κάμαρας. Αν γίνονταν να ξεχάσει ποτέ η Νεφέλη την Κατοχή και την πείνα και το φόβο, το μόνο που δε γίνονταν να ξεχάσει ήταν εκείνο το γκαπ γκουπ απ' τις μποτάρες του Γερμανού, που αντηχούσε σ' ολόκληρο το σπίτι, ένα σπίτι τόσο δα, αφού δεν υπήρχαν μεγάλα στη γει-

τονιά να επιτάξουν τα Ες Ες για τους αξιωματικούς τους.

Και τους στρατιώτες με τα πέτρινα πρόσωπα δε θα μπορούσε να ξεχάσει η Νεφέλη ποτέ, έτσι όπως όργωναν με τις δικές τους μποτάρες το δρόμο τους, γκαπ γκουπ, περιπολώντας κάτω απ' τις ακακίες για να τον φυλάνε.

Η «μούρη» λοιπόν, κανένας δεν την έφτανε την Αγγελική στα πετυχημένα παρατσούκλια, η «μούρη» με το παγωμένο πρόσωπο είχε εξαφανιστεί απ' τη γειτονιά. Κι οι στρατιώτες που τον φυλάγαν. Μα ο στρατώνας απέναντι απ' το σπίτι τους ήταν ακόμα γεμάτος Γερμανούς. Η Νεφέλη τούς έβλεπε απ' το πορτάκι της αυλής να πηγαινοέρχονται. Ώσπου σουρούπωσε. Και τότε άρχισαν οι πυροβολισμοί. Στην αρχή ακούγονταν μακρινοί, ύστερα, όσο προχωρούσε η νύχτα, πήραν να γίνονται κοντινοί, όλο και πιο κοντινοί, θα 'ταν εκεί στον ξεροπόταμο, δυο βήματα απ' το σπίτι τους, τώρα πια που πολεμούσαν. Στον ξεροπόταμο τέλειωνε η πόλη κι άρχιζε ο δρόμος για το βοριά. Στον ξεροπόταμο και στα βουνά που τον έζωναν τριγύρω υπήρχαν αντάρτες...

Η Νεφέλη τούς είχε δει πολλές φορές, όταν πήγαινε για ξύλα με την Αγγελική. Μα μονάχα όταν πήγαινε με την Αγγελική, γιατί εκείνη όλο και κάτι κουβαλούσε μαζί της που 'πρεπε να τους το δώσει.

Η Νεφέλη ένιωθε λιγάκι περήφανη γιατί την εμπιστεύονταν τουλάχιστον η Αγγελική, ας της είχε θυμώσει πολύ που δεν αποφάσιζε να οργανωθεί στην Ε.Π.Ο.Ν. μαζί της.

— Ντροπή να φοβάσαι τη μαμά σου ολόκληρη γυναίκα! της είχε πει, κι εκείνη δεν ήξερε αν ήταν καλό ή προσβολή αυτό, θα μπορούσε να της πει πως είναι δειλή,

πως φοβάται τούς Γερμανούς, κι αυτό θα 'ταν χειρότερο.

Για λίγο καιρό ούτε που της μιλούσε καν η Αγγελική, ώσπου ένα πρωί αντί για καλημέρα της πέταξε κάτι σαν: «Δεν πειράζει, μας βοηθάς κι έτσι, τους τύπους θα κοιτάμε τώρα;» κι ούτε που της μίλησε για την Ε.Π.Ο.Ν. Ξανά, μα η Νεφέλη το 'ξερε πως κάπου μέσα της την κατηγορούσε κι ούτε θα την πίστευε ποτέ αν της έλεγε πως δεν ήθελε να οργανωθεί στην Ε.Π.Ο.Ν. όχι γιατί ούτε η μαμά της ήταν οργανωμένη στο Ε.Α.Μ., όπως όλοι σχεδόν οι μεγάλοι στη γειτονιά, μα γιατί την είχαν μεپردέψει ολότελα εκείνη κι η Αθανασία με τα καμώματά τους.

Κάποτε, η Αθανασία κι η Αγγελική ήταν φιλενάδες πολύ. Η Νεφέλη δεν μπορούσε να θυμηθεί από πότε. Μπορεί κι απ' όταν γεννήθηκαν, την ίδια άνοιξη, στην ίδια γειτονιά.

Θυμόταν που τις έβλεπε να πηγαίνουν στο σχολείο μαζί, να φιλοκουβεντιάζουν στην αυλόπορτα πότε της μιας, πότε της άλλης, να βγαίνουν περίπατο τ' απομεσήμερα της Κυριακής πιασμένες απ' το μπράτσο και ζήλευε – μεγάλα κορίτσια, πήγαιναν κιόλας στο γυμνάσιο όταν η Νεφέλη πήγαινε στο δημοτικό ακόμα.

Μέχρι την πρώτη πρώτη μέρα που πήγε στο γυμνάσιο κι αυτή. Είχαν βρεθεί να γυρίζουν απ' τον αγιασμό μαζί κι οι τρεις κι έκανε μια ζέστη φθινοπωριάτικη! Στάθηκαν στη βρύση να πιούνε νερό κάτω απ' το πλατανάκι της γωνιάς του δρόμου.

Ε.Π.Ο.Ν.: Ελληνική Πατριωτική Οργάνωση Νεολαίας.

Ε.Α.Μ.: Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο.

Αριστερές αντιστασιακές οργανώσεις κατά την περίοδο της γερμανικής Κατοχής στην Ελλάδα.

– Ζέστη! έκανε η Αγγελική μαζεύοντας ψηλά, να μη βραχούν, τα μακριά μαλλιά της.

– Ζέστη! έκανε κι η Νεφέλη.

Σκύψανε πάνω απ' το νερό μαζί κι οι δυο, τα κεφάλια τους κουτούλησαν κι η Αθανασία έβαλε τα γέλια.

– Καλά να πάθετε με τέτοια μαλλιά! τις πείραξε.

Τα δικά της τα 'χε κομμένα «αλά γκαρσόν», σύμφωνα με τη μόδα.

Εκεί, πάνω στη συζήτηση για μακριά μαλλιά και για κοντά είχε γίνει η αρχή. Ήταν αστείο, αλλά η Νεφέλη μπορούσε να θυμηθεί πολύ καλά πως η αρχή για να γίνει ο αχώριστος τρίτος στο δίδυμο της Αθανασίας και της Αγγελικής ήταν μια συζήτηση για τρίχες! Μα τι σημασία είχε τώρα αυτό ή από πότε ήταν φιλενάδες εκείνες οι δυο; Σημασία είχε να θυμηθεί από πότε μπήκε η ψυχράδα, που βάλθηκε να χαλάσει ό,τι ζήλευε η Νεφέλη μικρή, ανάμεσά τους. Όμως δεν το μπορούσε. Δεν είναι καβγάς η ψυχράδα να σε σημαδέψει. Κι αυτές εξακολούθουσαν να πηγαίνουν στο γυμνάσιο και στις ουρές για το συσσίτιο κι οι τρεις, μα τα βράδια «κάπου» πήγαιναν ξεχωριστά η Αθανασία απ' την Αγγελική και τράβαγαν και κείνη, πότε η μια, πότε η άλλη, μαζί, σαν να 'χαν βάλει πείσμα να την κάνει καλύτερη φιλενάδα η καθεμιά για τον εαυτό της.

Στ' αλήθεια δεν μπορούσε να θυμηθεί η Νεφέλη πότε άρχισε αυτό, όμως σίγουρα ήταν μετά που ανέβηκαν ο Οδυσσέας κι ο Λουκάς, τα δίδυμα αδέρφια της Αγγελικής, στο βουνό, όταν φίλησε την Αθανασία για πρώτη φορά σαν αρραβωνιαστικός και χάθηκε ένα βράδυ κι ο Ορέστης. Τότε που άρχισε να φουντώνει η αντίσταση κι η Αγγελική τής έλεγε να οργανωθεί στην Ε.Π.Ο.Ν., μα η

Αθανασία την έπαιρνε κρυφά και τη φόβιζε να μην ανακατευτεί με τους κομμουνιστές, γιατί όταν θα 'φευγαν οι Γερμανοί, θα 'καναν ό,τι έκαναν και στη Ρωσία. Η Αθανασία τα 'ξερε από πρώτο χέρι αυτά γιατί η γιαγιά της είχε έρθει από κει πρόσφυγας το 1919. Έκαναν, λέει, φοβερά πράγματα στη Ρωσία οι κομμουνιστές κι είχαν σκοτώσει τον τσάρο και τα παιδάκια του.

Για τη Νεφέλη αυτός ο τσάρος ήταν κάτι ξασπρισμένες φωτογραφίες, που 'χε κολλήσει η γιαγιά της Αθανασίας πάνω στον καθρέφτη του μπουφέ, άσε που το ένα τουλάχιστον απ' τα παιδάκια του θα πέθαινε έτσι κι αλλιώς γιατί είχε, λέει, μια σπάνια αρρώστια. Τέλος πάντων, αυτός δεν ήταν λόγος να τους μισεί πια τόσο η Αθανασία τους κομμουνιστές και στο κάτω κάτω αυτοί ήταν άλλοι, όχι οι δικοί τους, ο Λουκάς ας πούμε κι ο Οδυσσέας.

Στο μυαλό της έρχονταν τα πρώτα βράδια της Κατοχής, που μαζεύονταν πότε στο σπίτι του ενός και πότε στου άλλου να μοιραστούν την πείνα και τον τρόμο τους, έτσι όπως είχαν μάθει να μοιράζουν τις χαρές και τις λύπες οι άνθρωποι στη γειτονιά τους. Η μαμά, η Μαρίνα, η κυρα-Ευρυδίκη, η μάνα της Αγγελικής, τ' αγόρια, ακόμα και το Λινάκι, όλοι τους σαν μια οικογένεια γύρω απ' το μοναδικό μαγκαλάκι, κι ο Ορέστης άναβε μ' εκείνα τα μακριά λεπτά του δάχτυλα το μοναδικό τσιγάρο, το 'δινε ύστερα στον Οδυσσέα, αυτός στο Λουκά, μια ρουφηξιά ο ένας, μια ο άλλος, μια ο τρίτος κι ύστερα απ' την αρχή πάλι...

Τότε που οι καβγάδες τους για τα πολιτικά –«πότε θα τρώγανε καλύτερα οι άνθρωποι, αν ήταν οι δεξιοί ή οι αριστεροί στην εξουσία...»– μέναν εκεί, να κρέμονται πάνω απ' το μοιρασμένο τσιγάρο και το φασκόμηλο που 'ψηνε

πότε η κυρα-Ευρυδίκη και πότε η μαμά για να ζεσταθούν και να ξεγελάσουν την πείνα τους.

Κι η Νεφέλη έλεγε πως έφταιγε ο πόλεμος, έφταιγε που 'λειπαν τ' αγόρια κι είχαν πάρει έτσι φόρα οι φιλενάδες της. Δεν ήταν δυνατόν κάτι που 'γινε σ' έναν τόπο σαν τη Ρωσία, τόσο μακρινό, να 'ταν τόσο σημαντικό που να τις κάνει από φίλες εχθρούς αυτές τις δυο! Κι έλεγε πως φτάνει να φύγουν οι Γερμανοί, φτάνει να ξαναγουρίσουν τ' αγόρια κι όλα θα γίνονταν σαν και πρώτα.

Αναρωτήθηκε πού να 'ταν ο Ορέστης απόψε. Για τον Οδυσσέα και το Λουκά ήξερε. Ήταν εκεί, πέρα απ' τον ξεροπόταμο, μα του Ορέστη νέα είχαν να μάθουν μήνες. «Έτσι γίνεται μ' όσους είναι στη Μέση Ανατολή» έλεγε η Αθανασία κι όλο την έπαιρνε μαζί της κρυφά, να πάνε να ρωτήσουν «κάπου» αν ήρθαν νέα του.

Κουκουλωμένη κάτω απ' τις παλιές κουβέρτες τέντωσε τ' αυτιά, προσπαθώντας ν' αφουγκραστεί καλύτερα το θόρυβο της μάχης. Ναι, σίγουρα είχαν πλησιάσει οι αντάρτες πολύ. Μα οι Γερμανοί πρέπει να κρατούσαν ακόμα, πλαταίνοντας ολοένα, το ματωμένο μονοπάτι, που 'χαν αρχίσει να χαράζουν καθώς έπαιρναν πια το δρόμο για τη μακρινή πατρίδα τους. Όμως ήταν μονοπάτι γυρισμού! Όλοι το 'ξεραν πως ήταν μονοπάτι γυρισμού! «Υποχωρούν παντού!» έλεγαν τα νέα της Αθανασίας απ' τη Μέση Ανατολή. Κι η Αγγελική μια βδομάδα τώρα μετρούσε τις μέρες στα δάχτυλα. «Σήμερα, αύριο το πολύ, κατεβαίνουν στην πόλη μας οι αντάρτες!»

Η Αγγελική τής είχε χτυπήσει τον τοίχο από νωρίς. «Έλα μαζί μου!» έλεγε εκείνο το χτύπημα. Μα η Νεφέλη απόψε δεν μπορούσε. «Το παιδί και τα μάτια σου!» της

είχε πει φεύγοντας η μαμά. Ακόμα και να το 'θελε δεν μπορούσε να πάει απόψε «κάπου» με την Αγγελική και ν' αφήσει ολομόναχο το Λινάκι.

Να λοιπόν που μπορεί να 'χε δίκιο η φιλενάδα της όταν της έλεγε πως δεν ήθελε να οργανωθεί στην Ε.Π.Ο.Ν. όχι γιατί φοβόταν τους Γερμανούς μα τη μαμά της!

Έξω γίνονταν πόλεμος, όμως δεν ήταν πόλεμος αυτό, ήταν πανηγύρι κι εκείνη έλειπε. Κρατούσε το Λινάκι αγκαλιά, μαμά για το Λινάκι, μαμά για ένα εφτάχρονο κοριτσάκι εκείνη που δεν ήταν ακόμα γυναίκα καλά καλά. Η Μαρίνα έλεγε πως έφταιγε η πείνα που δεν είχε αδιαθετήσει μέχρι τώρα, αλλά τι σημασία μπορούσε να 'χει αυτό, σημασία είχε μονάχα τι ένιωθε μέσα της. Μια μαμά 16 χρονών, που θα 'θελε να 'ναι κορίτσι 16 χρονών μονάχα...

Λίγο πριν το ξημέρωμα το κρεβάτι δεν τη χωρούσε πια. Σηκώθηκε. Τα τζάμια έτριζαν ακόμα. Κάποιοι στον ξεροπόταμο είχαν βαλθεί να ρίχνουν τώρα σαν κουφέτα σε γάμο τις χειροβομβίδες. Προχώρησε ξυπόλυτη πάνω στα παγωμένα πλακάκια και κόλλησε το πρόσωπο σε μια χαραμάδα απ' τις μπλε κόλλες της συσκότισης που σκέπαζαν το τζάμι. Ο στρατώνας απέναντι ήταν άδειος. Θα 'παιρνε όρκο πως ήταν άδειος, ας έβλεπε ένα μικρό κομμάτι του πίσω απ' τα συρματοπλέγματα μοναχά. Πίσω απ' τα συρματοπλέγματα, πίσω απ' τα σκοτεινά κτίρια ήταν αντάρτες. Πίσω απ' τα συρματοπλέγματα το 'ξερε πως ήταν η λευτεριά!

Μια σκιά ξεκόλλησε απ' το διπλανό σπίτι. Πήρε το δρόμο τοίχο τοίχο σκυφτή. Ο Ηλίας! Δεν είχε φύγει με τη «μούρη» λοιπόν! Θα κάθονταν κρυμμένος στο σπίτι του

τις τελευταίες μέρες, γι' αυτό δεν τον είχε δει κανένας τους στη γειτονιά.

Η Νεφέλη αναρωτήθηκε πού να πήγαινε τώρα. Πού υπήρχε τόπος να κρυφτεί. Τον Κάιν τής θύμιζε, που θα τον κυνηγούσε το μάτι του Θεού να τον βρει και να τον ρωτήσει: «Τι τον έκανες τον Άβελ, τον αδερφό σου;».

«Τι τα έκανες, Ηλία, τ' αδέρφια σου;» Υπήρχε άραγε τόπος να κρυφτεί για να μη βρεθεί κανένας να τον ρωτήσει τι τους έκανε τους συντρόφους του, τους φίλους του τους παιδικούς, που η «μούρη» βρίσκονταν να ξέρει ξαφνικά πως είχαν όπλο στο σπίτι τους ή πως στέλνανε μηνύματα στους αντάρτες στο βουνό ή πως απόψε θα 'βγαιναν να γράψουν «Ελευθερία ή Θάνατος» στους τοίχους;

Είχε περάσει πολύς καιρός για να μάθει η γειτονιά τι γίνονταν με τον Ηλία κι ύστερα όταν το 'μαθε, δεν μπορούσε να κάνει τίποτα, σώπαινε μονάχα και τον χαιρετούσε όπως παλιά, όπως πάντα. Μα αυτός ήταν αιτία που βιάστηκαν όσοι ήταν ανακατεμένοι με την αντίσταση ν' ανέβουν στο βουνό. Τη μέρα που μαθεύτηκε για τον Ηλία βγήκαν ο Οδυσσέας με το Λουκά στο βουνό αντάρτες.

Η Νεφέλη τη θυμόταν πολύ καλά τη μέρα αυτή. Το πρωί είχαν βρει στο σπίτι της σκοτωμένη τη Σοφία. Η καημένη η Σοφία κανέναν δεν πείραζε που είχε φίλο εκείνο τον κολονέλο, τον Ιταλό, κι όμως λέγανε πως τη σκότωσαν κάποιοι γι' αυτό. Εκείνη την ημέρα ήταν που, μέσα στην αναμπουμπούλα, είδαν κάποια μάτια τον Ηλία να χώνεται στην κάμαρα της «μούρης» στα μουλωχτά. Είχε γελαστεί ο ηλίθιος, νόμιζε πως μες στη φασαρία δε θα τον πρόσεχε κανείς. Η καημένη η Σοφία είχε γίνει αιτία να μάθει την αλήθεια για τον Ηλία η

γειτονιά, είχε κάνει καλό ακόμα και με το θάνατό της.

Ύστερα έφυγε κι ο Ορέστης για «κάτω», για την Αίγυπτο. Κι ο Ηλίας συνέχισε ήσυχα ήσυχα να κάνει το γκαρσόνι στο καφεενεδάκι του πατέρα του, μα τόσο ήσυχα, που η Νεφέλη ήταν σίγουρη ότι περνούσε απ' το μυαλό μερικών πως μπορεί κάποιο λάθος να 'χε κάνει αυτός που 'λεγε ότι τον είδε με τη «μούρη» μαζί. Ότι μπορεί να τον είχαν αδικήσει.

Να που δεν είχαν κάνει λάθος λοιπόν, ο Ηλίας έφευγε τώρα βιαστικά, σαν ποντικός που παρατάει το καράβι όταν βουλιάζει. Όχι, δεν πήγαινε «κάπου» σαν την Αγγελική. Αυτό ακόμα κι ένα μωρό μπορούσε να το καταλάβει. Όσοι πήγαιναν «κάπου» στην Κατοχή δεν είχαν να φοβηθούν τίποτα πια. Κι ο Ηλίας φοβόταν. Γύριζε μια από δω, μια από κει ψάχνοντας τα κατάκλειστα σπίτια ολόγυρα σαν να 'τρεμε τα μάτια που παραμόνευαν πίσω απ' τις γρύλιες των παραθυριών. Μα τα μάτια δεν μπορούν να κάνουν σε κανέναν κακό κι ο Ηλίας χάθηκε σε λιγάκι πίσω από κάτι παλιοσίδερα, που 'χε στοιβάξει ο μπαρμπα-Γιώργης στη γωνιά του δρόμου έξω απ' το καρβουνιάρικο του.

— Νεφέλη!

— Σώπα!

Το Λινάκι είχε σηκωθεί και στέκονταν πλάι της με το τριμμένο του νυχτικό, ξυπόλυτο και κείνο πάνω στα πλακάκια.

— Νεφέλη, ποιος ήταν αυτός;

— Ο Ηλίας.

Μιλούσε σιγά, θαρρείς κι ήταν ακόμα έξω απ' το παρόθυρό τους. Θαρρείς και μπορούσε να τις ακούσει.

- Ο Ηλίας; Ξαναρώτησε η μικρή.
- Ναι, φεύγει. Φοβάται τους αντάρτες και φεύγει!
- Εμείς τους φοβόμαστε τους αντάρτες, Νεφέλη;
- Όχι βέβαια! Εμείς δεν είμαστε προδότες!

Έσκυψε και σήκωσε τη μικρή στην αγκαλιά της. Ήταν αλαφριά σαν πούπουλο, πολύ πιο αλαφριά απ' ό,τι θα 'πρεπε να 'ναι ένα κοριτσάκι επτά χρονών. Όμως ήταν ζωντανό το Λινάκι και καμιά τους, ούτε η μαμά ούτε η Μαρίνα ούτε αυτή, δεν έκανε ό,τι ο Ηλίας στην Κατοχή. Μπορεί καμιά απ' τις τρεις τους να μην είχε οργανωθεί να πολεμήσει τους Γερμανούς, μα κακό δεν είχαν κάνει σε κανέναν.

Έσφιξε για λίγο τη μικρή απάνω της.

– Εμείς δεν είμαστε προδότες, Λινάκι! Ξανάπε. Κι έτσι όπως την ακουμπούσε πάλι κάτω μαλακά, ένιωσε το στήθος της να φουσκώνει από χαρά, φούσκωνε, φούσκωνε, λες κι είχε μέσα του ένα μπαλόνι που το 'χε βάλει σκοπό του να σκάσει. Και την ανάσα της την ένιωθε να βγαίνει πνιχτή, την έπνιγε η χαρά στο λαιμό, της έρχονταν να ξεφωνίσει από χαρά, όλη τη νύχτα άκουγε τον πόλεμο κι όμως δεν το 'χε νιώσει αυτό, δεν ήταν που 'χαν αραιώσει πολύ οι πυροβολισμοί, ήταν που 'χε δει τον Ηλία να φεύγει!

Ο πόλεμος κρατούσε ακόμα. Μα ακούγονταν όλο και πιο μακρινός, σαν απόηχος μιας μπόρας που 'χει πια περάσει. Κι οι εκρήξεις λάμπανε κι αυτές μακριά, έτσι όπως λάμπει το ουράνιο τόξο μετά την καταιγίδα. Ένα πουλί ξεθαρρεμένο απ' την ξαφνική ησυχία πήρε να τραγουδάει πάνω σε κάποια απ' τις ακακίες που τριγύριζαν το στρατόπεδο. Είχε βρέξει αποβραδής και μοσχοβολούσε μουσκεμένο χώμα, μοσχοβολούσε

βρεγμένη ακακία και ξεθυμασμένο πόλεμο...

Έξω, ένα γαλατερό φως απλώνονταν τώρα απάνω στο χωματόδρομο με τις ακακίες, ως πέρα στα σκοτεινά κτίρια του στραώνα. Και φαίνονταν σαν να 'βγαίνουν μέσα από ομίχλη εκείνα τα κτίρια, σαν να μην είχαν θεμέλια και να ταξίδευαν σε μια θάλασσα από άσπρους αχνούς, καράβια που κάποια μάγισσα έλυσε τους κάβους που τα κρατούσαν δεμένα στη στεριά και πήραν ν' αρμενίζουνε μονάχα.

Οι άντρες ξεπρόβαλαν ακριβώς από κει κι ήταν σαν να γλιστρούσαν σε μια θάλασσα από αχνούς κι αυτοί, η Νεφέλη τούς είδε να προχωράνε απλωμένοι στις άκριες του χωματόδρομου κι ένας ψηλός με γένια που του 'φταναν ως το στήθος πήγαινε μπροστά ψάχνοντας τις ακακίες, ψάχνοντας τις γωνιές των σπιτιών, ένα βήμα μπροστά με το χέρι στη σκανδάλη του όπλου του, πριν κάνει σήμα σιωπηλό σ' αυτούς που τον ακολουθούσαν να προχωρήσουν. Της θύμιζε τον Οδυσσέα και το Λουκά, τους αντάρτες που 'χε δει στο βουνό κι όμως ήταν κάτι ολότελα ξεχωριστό η μορφή του μ' εκείνα τα μακριά γένια, που 'χαν το χρώμα του ώριμου σταριού, έτσι όπως ξεπρόβαλε απ' την ομίχλη μες στο βρεγμένο ξημέρωμα έμοιαζε να 'χει κατέβει από αγιογραφία βυζαντινή. Άγιο της θύμιζε της Νεφέλης, μιας θρησκείας ξένης.

Είχε απομείνει εκεί, κοκαλωμένη μπροστά στο παράθυρο και τον κοίταζε, κοίταζε τις σκιές, με τα παράταιρα στρατιωτικά ρούχα και τα φλογισμένα μάτια, που τον ακολουθούσαν. Το 'ξερε πως δεν ήταν σκιές, άγγελοι της φαίνονταν, που σάλπιζαν παιάνες νίκης μέσα στη σιωπή της πόλης, που περίμενε κρατώντας την ανάσα της πίσω

απ' τα κλειστά παραθυρόφυλλα. Μα δεν τολμούσε ακόμα να το πιστέψει.

Οι αντάρτες είχαν πλησιάσει τώρα πολύ κοντά. Μπορούσε να βλέπει την αγρύπνια και την κούραση στα πρόσωπά τους κι εκείνο το νοιάξιμο στα μάτια του καπετάνιου τους, που 'μοιαζε να 'χει κατέβει από αγιογραφία βυζαντινή, κάτι μάτια βαθιά σαν την ανταριασμένη θάλασσα, καταπράσινα.

Έξω, η γειτονιά, η πόλη τους, περιέμενε ακόμα. Μα πού ήταν λοιπόν η Αγγελική; Πού ήταν οι σύντροφοί της απ' την Ε.Π.Ο.Ν.; Η Νεφέλη δεν μπορούσε άλλο να περιμένει!

Κατάλαβε τι είχε κάνει μόνο όταν είδε τον καπετάνιο να σταματάει απότομα. «Θα με πυροβολήσει!» σκέφτηκε κι απόμεινε κοκαλωμένη εκεί, μπρος στο παράθυρο που 'χε ανοίξει διάπλατα, ο θόρυβος απ' το παντζουρι που 'χε χτυπήσει στον τοίχο με ορμή αντηχούσε ακόμα μες στη σιωπηλή γειτονιά, ως πέρα στην άκρη του χωματόδρομου με τις ακακίες.

Είδε τον καπετάνιο που τη σημάδευε. Το δάχτυλό του άγγιζε σχεδόν τη σκανδάλη. Για μια στιγμή. Ύστερα το νοιάξιμο χάθηκε απ' τα μάτια του ξαφνικά, έγινε γέλιο ανακούφισης.

— Αυτό να μην το ξανακάνεις ποτέ! της είπε σαν να 'χαν ξανακουβεντιάσει μαζί, σαν να συνέχιζαν μια συζήτηση από πριν αρχινισμένη. Το 'λεγε σοβαρά σοβαρά, μα εξακολουθούσε να γελάει. Και τότε πρόσεξε η Νεφέλη πως ήταν νέος πολύ, αυτό το γέλιο του την έκανε να το προσέξει.

Το Λινάκι είχε ξεπροβάλει σαν τρομαγμένο γατάκι τη

μυτίτσα του στο περβάζι πλάι της κι η Νεφέλη ένωσε πως δε θα πέθαινε απ' τις σφαίρες πια μα από ντροπή, θα πρέπει να 'ταν φριχτά αστεία να στέκεται εκεί μπρος στο ανοιχτό παράθυρο με το μακρύ φανελένιο νυχτικό της Μαρίνας, πολύ φαρδύ για ένα κορίτσι σαν κι αυτή, και το Λινάκι κολλημένο πάνω της, βουβή απ' το ξάφνιασμα σαν παιδάκι που το μάλωσαν γιατί έκανε αταξία. Για τίποτα λοιπόν δεν ήταν στ' αλήθεια ικανή, είχε καταφέρει να κάνει γελοία τη μοναδική μέρα που ονειρεύονταν τέσσερα ολόκληρα χρόνια Κατοχής, θα προτιμούσε να την είχε πυροβολήσει ο καπετάνιος λίγο πριν και να πεθάνει!

Ανοιγόκλεισε τα μάτια προσπαθώντας να βρει κάτι να του πει, μα δεν πρόλαβε. Σαν να 'χε δώσει το γέλιο του το σύνθημα, πήραν ν' ανοίγουν ξαφνικά με πάταγο ένα ένα τα παραθυρόφυλλα κι οι εξώπορτες στη γειτονιά, ορμούσαν σαν ποτάμι που ξεχειλισε οι άνθρωποι στο δρόμο. Γέμισε γυναίκες και παιδιά ο χωματόδρομος, γέμισε άντρες με βουλιαγμένα πρόσωπα, γίνανε ένα αντάρτες και πολίτες στη γειτονιά τους.

Η Νεφέλη έβλεπε το κεφάλι του καπετάνιου μια να ξεχωρίζει και μια να χάνεται μέσα σε κείνα τ' ανθρώπινα κύματα. Το μάτι της πήρε κάπου τον Οδυσσέα και το Λουκά. Τους είδε αγκαλιασμένους με την Αγγελική και την κυρα-Ευρυδίκη, μα εκείνη έψαχνε ακόμα. Γύρευε μια φιγούρα ψηλή, αδύνατη, σχεδόν ασκητική, που ξεκόβοντας απ' τους πολλούς είχε χαθεί πίσω απ' τα άδεια κτίρια του στρατώνα.

Πάνω απ' το βουνό αυτό, που άγγιζε με τα πόδια του τη θάλασσα, σκεπάζοντας με τον ίσκιο του την πόλη τους, ο ήλιος ότι είχε ανατείλει.